

UDK (УДК) 343.14(447)

**Навроцька Віра Вячеславівна,**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін  
Львівського державного університету внутрішніх справ  
e-mail: superviranavr@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-3407-7984

## **СВІДОЦЬКИЙ ІМУНІТЕТ СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

**Анотація.** Констатовано, що сучасний законодавчий підхід щодо питання звільнення священнослужителя від давання показань у кримінальному судочинстві сформульовано так, що це порушує принцип рівності всіх перед законом та судом за ознакою релігійної належності. Доведено, що вказівка на можливість звільнення священнослужителів від обов'язку зберігати професійну таємницю довірителем грубо порушує основи християнської релігії. Результатом дослідження стала пропозиція зміни чинного кримінального процесуального законодавства з огляду на виявлені проблеми та протиріччя.

**Ключові поняття:** свідоцький імунітет, священнослужитель, таємниця сповіді, відмова від давання показань.

**Navrotska Vira,**

Candidate of Legal Sciences (PhD in Law),  
Associate Professor  
of the Department of criminal-law disciplines  
Lviv State University of Internal Affairs  
e-mail: superviranavr@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-3407-7984

## **WITNESS IMMUNITY OF A PRIEST IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS**

**Abstract.** The problem of granting priest by the right to witness immunity and his exception from the circle of persons that can be interrogated as a witness in criminal proceedings, causes a lot of discussions.

There are features of participation of a priest in criminal proceedings. Criminal-procedural relations are characterized by public principle. However, in the sphere of the criminal proceedings, the interests of private persons, must be taken into account in the legal regulation.

Problems of granting a priest by immunity of witness and regulation of his participating in criminal-procedural relations belong to debatable in a criminal-proceedings doctrine. A current legislation (in particular, criminal procedural) regulates this question contradictory and inconsistently. Not all confessions recognize the secret of confession, and, accordingly, the of confession secret is absent. At the same time existent legislative approach in relation to the question of release of priest from testifying takes into account interests of priests and believers only those confessions, in which the secret of confession is recognized as the sacrament. Not all religious organizations passed the state registration. The provisions of the Criminal Procedural Code of Ukraine are formulated in way to give advantage to the believers of christian confessions. It violates the principle of equality before law and court on the grounds of religion.

The possibility of release a priest from a duty to keep a professional secret by trustee rudely violates bases of christian religion.

The suggestion to change the current criminal-procedural legislation taking into account of the mentioned problems and contradictions is carried out.

**Key concepts:** immunity of witness, priest, secret of confession, refusal of testimony.

## Вступ

Питання стосовно наділення священнослужителів правом свідоцького імунітету та виключення їх із кола осіб, котрі можуть бути допитані як свідки у кримінальному провадженні, викликають доволі гострі суперечки.

Ступінь наукової розробленості питання назагал невисокий. Окремі аспекти проблеми допиту священнослужителів як свідків, наділення їх відповідним імунітетом аналізували, скажімо, Г. М. Волкова, Н. Ю. Волосова, В. В. Король, Г. Корольов, К. Б. Марисюк, Т. Н. Москалькова, С. О. Новіков, М. В. Палій, І. В. Смолькова. Проте після прийняття КПК України 2012 р. відповідну проблему належно не досліджено, в юридичній літературі не було звернуто увагу на явну неузгодженість між чинним КПК і Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» та на суперечливість цього Кодексу й вітчизняної Конституції, на невідповідність правового регулювання у цій сфері окремих загально-правових принципів (засад) і на деякі інші питання, підхід стосовно вирішення яких у законодавця, на думку автора, мав би бути зовсім іншим.

Метою цього дослідження є акцентування уваги на дискусійних питаннях правового регулювання наділення священнослужителів правом свідоцького імунітету з метою усунення цих недоліків у подальшому.

## 1. Таємниця сповіді – атрибут церковних таїнств

У багатьох релігійних конфесіях таємниця сповіді є неодмінним атрибутом церковних таїнств. Священники всіх християнських віросповідань визнають містичний сенс усіх церковних таїнств (таємниці сповіді зокрема). З релігійної точки зору сповідь є видимою обрядовою частиною таємниці покаяння (яке полягає в тому, що християнин перед своїм духівником, розповідає про свої гріхи із наміром виправитися) [1, с. 293]. Таємниця сповіді з правової позиції є гарантією недоторканності приватного життя віруючих [2–4].

Звільнення священнослужителя від обов'язку свідчити має давню історію. У Древньому Римі за законом Валентиніана (355 р.) були встановлені свідоцькі привілеї для духовних осіб різного сану. Єпископи виключалися з числа свідків на суді. Для пресвітерів встановлювалося правило: вони повинні були давати свідоцькі показання без «образи допиту» («sine injuria questions»), тобто не мали піддаватися тортурам; диякони ж від тортур не звільнялися.

До кінця V ст. допускалася як всенародна сповідь у храмі, так і сповідь перед пресвітером, але на початку VI ст. було встановлено

правило обов'язкового збереження мовчання стосовно усіх обставин, що були розкриті священнику під час реалізації одного зі семи таїнств церкви – таємниці сповіді. Таке найсуворіше правило, встановлене церквою, поширювалося на всіх християнських священнослужителів.

Видатний християнський теолог Фома Аквінський називав таємницю сповіді «sigillum confessionis» («печаткою мовчання»). Саме завдяки вченню Фоми Аквінського й з'явилася заборона на розголошення таємниці сповіді. Згідно зі ст. 21 IV Лютеранського ордену, священник, котрий порушив «печатку мовчання», підлягав покаранню у виді ув'язнення до монастиря найсуворішого ордену. Аналогічне покарання було передбачено й у буллах папи Климента VIII 1594 р. [5, с. 493; 6, с. 127].

А. Ф. Коні велику увагу приділяв моральній складовій таємниці сповіді у кримінальному процесі, вказуючи на важливість цих приписів як для канонічного, так і для світського (кримінального процесуального) законодавства. На моральну складову таємниці сповіді звертають увагу й інші автори. Деякі з них, зокрема, підкреслюють, що до таємниці приватного життя належить таємниця сповіді, з якої не повинно бути жодних винятків чи обмежень, оскільки стосунки між віруючим та священнослужителем – це особливі відносини, що ґрунтуються на безмежній довірі до священнослужителя, і «вламуватися» у ці стосунки, їх руйнувати – абсолютно не припустимо [7, с. 36].

Обґрунтовуючи моральне значення таємниці сповіді, А. Ф. Коні писав: «Священник, що каже розкаюваному: «Це Христос невидимо стоїть, приймаючи сповідь твою»... та який потім відпустив гріхи, не може уже бути викривачем перед судом земним. Тут можливість розкриття злочинної справи та встановлення істини приноситься в жертву необхідності зберегти високе та просвітлююче значення сповіді. І закон тисячу разів правий, коли не допускає спотворення таємниці покаяння, перетворюючи його у тимчасове і випадкове знаряддя дослідження злочину! Правий він і в тому, що здійснює свою заборону допитувати священника про таємницю сповіді послідовно та неухильно, не спокушаючись можливістю надати йому лише право відмовитися відповідати на таке питання. Моральні вимоги ... мають бути поставлені твердо та безумовно, не залишаючи шпарини ні для психологічного насильства, ні для малодушності» [8].

Історії відомі ситуації, за яких недотримання таємниці сповіді спричиняло дуже тяжкі наслідки. До прикладу, однією із причин трагедії «Кривавої неділі» 9 січня 1905 р. є факт

розголошення працівникам царської поліції таємниці сповіді священником Шліссельбурзької тюремної церкви. Ця обставина в подальшому змусила Синод позбавити цього священника сану та позбавити його духовного звання [9, с. 115].

Можна навести чимало прикладів, описаних у художній літературі, де висловлюється різко негативне ставлення до розголошення священнослужителем конфіденційної інформації, повідомленої йому віруючим під час здійснення одного з найбільших таїнств. Скажімо, український письменник І. Багряний у своєму романі «Сад Гетсиманський» з відразою та огидою описує одночасний допит, проведений між підозрюваним (головним героєм роману) та священником, який отримав певну інформацію на сповіді від матері підозрюваного. Можна також послатися на відомий роман Е. Л. Войнич «Гедзь». Один із героїв роману абат Монтінееллі, порушивши свій обов'язок священнослужителя, повідомив представникам влади про підготовлюваний політичний злочин, відомості про який йому були довірені на сповіді. Цей вчинок, продиктований турботою про безпеку держави, уже більше 150 років, що минули після виходу роману, безумовно засуджується цивілізованим світом.

## 2. Зміст свідоцького імунітету

Про зміст свідоцького імунітету священнослужителя у процесуальній літературі висловлювалися різні думки. М. В. Духовський з цього приводу писав: «Якщо священник, всупереч своєму обов'язку зберігати таємницю сповіді, все-таки розповів про зміст сповіді судді чи слідчому, то ігнорувати, виключати такі показання зі справи не буде підстав, оскільки вони через це не позбавляються характеру добросовісного показання. Може виникнути питання про відповідальність священнослужителя за розголошення таємниці, але це уже інше питання» [10, с. 214].

На думку деяких дослідників, якщо священник може та готовий сприяти розкриттю злочинів, слід зробити виняток, що дозволяє розкривати таємницю сповіді в інтересах кримінального процесу. Прибічники такої позиції вказують на те, що в інтересах держави є створити умови для священників, аби вони могли без страху повідомляти інформацію, котра стосується злочину та стала відома на сповіді, без загрози покарання з боку церкви. Ці автори пропонують наділити священнослужителя, який співпрацює із правоохоронними органами, імунітетом від покарання за канонічним/церковним правом за розголошення таємниці сповіді. Вони вказують на доцільність вне-

сення доповнень до КПК таким чином, аби у священника була гарантія, що «при співробітництві із правоохоронними органами церква його не покарає» [11, с. 141].

Однак, звісно ж, така пропозиція потребуватиме зміни церковного законодавства. Тимчасом в умовах проголошення у Конституції положення про відокремлення церкви від держави не видається за можливе на порушення існуючих півторатисячолітніх канонічних норм, що є доволі стабільними, «встояними», змусити (чи схилити) церкву до відповідної зміни внутрішнього (канонічного) права.

Т. Н. Москалькова вважає, що «священнослужитель *в принципі* (тут і далі курсив мій – В. Н.) може бути допитаним, але якщо він відмовиться від давання показань у зв'язку із необхідністю зберегти в таємниці відомості, що стали йому відомі на сповіді, закон забороняє притягувати його до кримінальної відповідальності» [12, с. 50].

По суті наведені твердження зводять нанівець інститут таємниці сповіді. Свого часу А. Ф. Коні писав: «Намагання судових практиків прямо скасувати чи опосередковано обійти правила про неможливість допиту священника стосовно сповіді в інтересах успішного кримінального переслідування, не можуть викликати співчуття: вони намагаються зробити таємне спілкування людини з Богом знаряддям земного правосуддя, звільняючи його представників від зусиль у розкритті істини загальноприйнятим способом без підриву у народі довірливого ставлення до виконання одного із найвищих релігійних таїнств» [5, с. 494].

І. Бентам називав закон, який дозволяє допитувати священнослужителя, «актом тиранії над совістю людей». Обґрунтовуючи причини виключення священнослужителів із числа свідків, він зауважував, що закон не дає права світській владі домагатися відкриття таємниці сповіді, оскільки «визнання робиться під умовою збереження таємниці, заявленої перед Богом через посередництво священника» [13].

За минулі роки (не тільки в Україні) зростає кількість злочинів, спрямованих на дестабілізацію суспільства (злочини проти особи, терористичні акти, захоплення заручників тощо). У зв'язку з цим постає питання про необхідність збереження таємниці сповіді та попередження тяжких наслідків (зокрема, загибелі людей), про що стало відомо священнослужителю під час сповіді. Тобто: який моральний вибір повинен зробити священнослужитель у ситуації, за якої виникає конфлікт між його громадянським та духовним (професійним) обов'язком?

В абз. 2 п. IX.2. Соціальної концепції Української православної церкви з цього при-

воду вказано, що «навіть з метою допомоги правоохоронним органам священнослужитель не може порушувати таїну сповіді або іншу таємницю, що охороняється законом (наприклад, таємницю усиновлення)». А в абз. 4 п. IX.2 зазначеної концепції йдеться про те, що «священнослужитель покликаний виявляти особливу пастирську чуйність у випадках, коли на сповіді йому стає відомо про злочин, який готується. Без винятків і за будь-яких обставин свято зберігаючи таїну сповіді, пастир водночас мусить вжити всіх можливих заходів для того, щоб злочинний замір не здійснився. Насамперед це стосується небезпеки людинобвиства, особливо масових жертв, можливих у разі здійснення терористичного акту або виконання злочинного наказу під час війни. Пам'ятаючи про однакову цінність душі потенційного злочинця й наміченої ним жертви, священнослужитель повинен закликати сповідника до істинного покаяння, тобто до відмови від злого наміру. Якщо цей заклик не справить жодної дії, пастир може, *підключившись про збереження таємниці імені сповідника та інших обставин, які можуть викрити його особу, попередити тих, чиєму життю загрожує небезпека*» [14].

### **3. Суперечливість законодавчого підходу стосовно питання звільнення священнослужителя від давання показань**

Слід зазначити, що зараз свідоцький імунітет поширюється на священнослужителів тільки у частині, яка стосується відомостей, довірених їм лише під час такого таїнства, як сповідь. Адже у п. 5 ч. 2 ст. 65 КПК України 2012 р. наголошено, що не можуть бути допитані як свідки священнослужителі з приводу того, що їм довірено або стало відомо *при здійсненні сповіді*.

Водночас у попередньому кримінальному процесуальному законодавстві це питання було врегульовано ширше. Зокрема, у п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України 1960 р. було зазначено, що не підлягають допиту як свідки священнослужителі стосовно інформації, яка стала їм відомою при здійсненні *професійної діяльності*. Схоже положення свого часу містилося і у Статуті кримінального судочинства. Там було передбачено не допускати священників до свідчень стосовно визнань, зроблених їм на сповіді чи *при поданні іншої духовної допомоги* [15, с. 307].

Звісно, випадки та способи надання духовної допомоги, якщо вони виходять за межі сповіді (та які також є частиною професійної діяльності священнослужителя – зокрема й священнослужителя християнських конфесій), можуть бути розмаїтими й невизначеними.

І недопущення у цих випадках священників до давання показань є перепоною до розкриття істини. Але з іншого боку, як зазначають багато дослідників, далеко не всі релігійні течії та напрямки визнають таємницю сповіді та таїнство покаяння [16, с. 48]. Приміром, протестантизм (на відміну від католицизму та православ'я) не визнає містичного змісту церковних таїнств. У більшості протестантських течій здійснюється тільки причастя та хрещення. Причому вони розглядаються лише як символічні обряди, що не надто відрізняються від решти. Певно, за таких обставин некоректно та невірно стверджувати про те, що у протестантських напрямках таємниці сповіді надається таке ж значення, що й у православних і католицьких течіях.

Це питання слід тлумачити з огляду на принцип рівності усіх перед законом та судом. Згідно зі ст. 24 Конституції України, усі рівні перед законом та судом. Відповідно до положень наведеної конституційної норми, заборонено обмеження прав осіб за ознакою релігійної належності. З огляду на положення КПК України, не підлягає допиту як свідок священнослужитель про обставини, що стали відомі йому зі сповіді. Проте сповідь як одне із таїнств церкви передбачене та відоме лише християнським конфесіям. Це ж надає переваги у кримінальному судочинстві віруючим цих конфесій. Стосовно ж віруючих інших віросповідань (іудаїзму, ісламу, буддизму тощо) наразі це питання законодавцем не вирішене взагалі.

Вочевидь, доцільно підтримати пропозицію про необхідність поширення свідоцького імунітету як гарантії прав особи й на представників інших конфесій, яким притаманна не сповідь, а інші форми довірливого спілкування віруючого зі священнослужителем, та потребу законодавчого врегулювання права священнослужителів інших конфесій відмовитися від давання показань про відомості, які стали відомі їм при здійсненні обряду покаяння (за умови, що він передбачений для такої релігійної течії) [17, с. 11; 18, с. 171; 19, с. 94–96].

Тому, як видається, більш обґрунтованим (хоча й недосконалим!) було положення п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України 1960 р., відповідно до якого, за загальним правилом, не могли бути допитаними як свідки священнослужителі з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні *професійної діяльності*. Положення ж п. 5 ч. 2 ст. 65 чинного КПК України є таким, що звужує обсяг права священнослужителя щодо ненадання органам досудового розслідування та суду показань з приводу певних обставин кримінального провадження. Водночас, відповідно до одного із конституційних

положень, при внесенні змін до чинних законів чи при прийнятті нових не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (ч. 3 ст. 22 Конституції України) [20].

Окрім того, треба звернути увагу й на те, що в сучасній Україні існує велика кількість як релігійних, так і псевдорелігійних організацій та товариств. Причому деякі з них не пройшли відповідної державної реєстрації. У разі кримінального провадження неминуче виникатиме питання як про статус самої такої організації, так і про статус (сан) служителя культу, котрий уповноважений на здійснення відповідного релігійного обряду. Доречно нагадати, що у КПК України 2012 р. відсутня будь-яка вказівка про належність такої організації до зареєстрованих.

Зважаючи на наведене, вбачаємо потребу викласти положення п. 5 ч. 2 ст. 65 КПК України 2012 р. (у якій йдеться про осіб, котрі не можуть бути допитані як свідки) у такій редакції: «Священнослужитель релігійних організацій, що пройшли державну реєстрацію – про відомості, одержані ним при здійсненні сповіді чи обряду, схожого із покаанням (за умови, що він передбачений для даної релігійної течії)».

Деякими науковцями висловлювалося твердження, згідно з яким таємницю сповіді (чи таємницю іншого обряду покаання) повинна гарантувати церква або інші релігійні об'єднання, при цьому завданням держави є надання їм такої можливості. Не виключено, що котрася із них допускає виняток із загального правила, можливо, якийсь окремих священник вирішить порушити ці правила, до прикладу, з метою врятування життя інших людей. Скажімо, Ю. К. Орлов наводив приклад із практики, коли священнослужитель видав жінку, котра умисно заражала чоловіків СНІДом. Цей дослідник вважає, що якщо священнослужитель з якихось причин виявив бажання, аби його допитали, таке бажання може бути задоволене [21, с. 100–101].

Дискутуючи з цього приводу, інший вчений, С. О. Новіков, цілком справедливо вказує на те, що зняття заборони на допит священників щодо обставини, відомих їм зі сповіді, дуже істотно похитне довіру віруючих до них [22, с. 118–119]. Певно, слід повністю погодитися із цією тезою.

Як на те абсолютно справедливо звертається увага, «якщо священник зробить висновок, що відкриття повідомленого на сповіді виявиться корисним (сприятиме розкриттю злочину або ж допоможе врятує невинного, котрого було несправедливо обвинувачено у тому ж злочині), він має повне моральне право силою переконання й заходами духовного

покарання спонукати винного до того, щоб він сам зізнався у своєму злочині не лише на сповіді, але й перед органами досудового розслідування і судом» [23, с. 30]. Якраз такий підхід до вирішення проблеми допоможе зберегти особливі довірливі стосунки між віруючими та духовними особами, та, своєю чергою, гарантувати збереження як загальнолюдських цінностей, так і релігійних святинь.

Г. Корольов запропонував й інший варіант вирішення цієї проблеми (мабуть, дещо надуманий): «Якщо священнику не вдалося спонукати злочинця до щирого зізнання перед правоохоронними органами та він прийде до переконання, що злочинець повинен понести справедливе покарання, то священник вправі відмовитися від свого сану, а вже тоді як повноправний громадянин – викрити злочинця» [23, с. 30].

Таку позицію було піддано відвертій критиці. Противники наведеної точки зору вказували на те, що навряд чи подібні поради можна вважати правильними – причому не лише з моральної точки зору. Сповідь та отримані у цей час відомості мають місце у період дії сану священнослужителя, навіть будучи позбавленим якого він не вправі розголошувати отриману інформацію [24, с. 17; 19, с. 95] Я цілком поділяю цю позицію. Наведений вище (та критикований мною) підхід, запропонований низкою авторів до вирішення заданої проблеми, не дасть змоги реалізувати положення, передбачені в Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації».

Такий підхід є помилковим, адже зрозуміло, що людина, яка сповідається, все ж розраховує на те, що довірена нею таємниця за жодних умов не підлягатиме розголошенню. Видається, що навіть колишній священнослужитель не може бути допитаним про зміст сповіді без згоди того, хто сповідався. Якщо ж він (всупереч релігійним настановам) даватиме показання, що розкривають таємницю сповіді, то такі показання не можуть мати доказової сили.

Варто погодитися із твердженням, відповідно до якого, якщо священнослужитель за власною ініціативою добровільно повідомить правоохоронні органи про злочин (чи інше суспільно небезпечне діяння – В. Н.), який готується (що, в принципі, малоймовірно), то представник правоохоронного органу, не допитуючи його як свідка, повинен вжити усіх необхідних заходів для попередження та припинення незакінченого злочину (чи іншого суспільно небезпечного діяння – В. Н.) [18, с. 175].

У ч. 3 ст. 65 КПК України 2012 р. йдеться про те, що особи, зазначені у п. 5 ч. 2 ст. 65 КПК (у цій нормі йдеться саме про священнослужи-

теля, котрий отримав відомості на сповіді), з приводу довірених відомостей можуть бути звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості, у визначеному нею обсязі. Таке звільнення здійснюється у письмовій формі за підписом особи, що довірила наведені відомості.

Вказівка на можливість звільнення священнослужителів від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, котра довірила їм ці відомості, за справедливою думкою В. В. Короля, грубо порушує основи християнської релігії і є втручанням у справи церкви [9, с. 115].

На наше тверде переконання, коло відомостей, довірених на сповіді священнослужителю, не підлягає розголошенню взагалі. Ці норми впливають із положень канонічного права, де передбачено обов'язок священника свято зберігати таємницю сповіді. Заборона на допит священнослужителя про такі відомості є неодмінною умовою ставлення з повагою до почуттів віруючих.

Потрібно звернути увагу на те, що, відповідно до ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», *ніхто* (!) не має права вимагати від священнослужителів відомостей, які отримані ними під час сповіді віруючих [25]. Це означає, що жодна особа (надто працівник правоохоронного органу чи суддя при здійсненні кримінального провадження!) за жодних обставин (навіть тоді, коли священнослужитель у письмовому вигляді звільнений від обов'язку зберігати таємницю сповіді довірителем такої інформації) не може ставити вимогу про розголошення відповідних відомостей під загрозою настання кримінальної (або будь-якого іншого виду юридичної) відповідальності.

Таким чином, існує суперечність та неузгодженість між відповідним положенням ч. 3 ст. 65 КПК України 2012 р. й ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації».

За наявності суперечності між нормативно-правовими актами передусім треба зважати на предмет правового регулювання. Тобто в такому разі нормативний акт, до «сфери відання якого» належить відповідне питання, і повинен мати перевагу. Але річ у тім, що інститут таємниці сповіді має комплексний, міжгалузевий характер, і обидва ці закони регулюють однорідні суспільні відносини. А отже, визначити пріоритет якогось із цих законів за наведеним вище критерієм неможливо.

У разі суперечності між положеннями нормативних актів рівної юридичної сили (а КПК ніколи не мав, та й не може мати переваги

над будь-якими іншими нормативно-правовими актами тільки з огляду на те, що він є кодифікованим, а інші – ні), які, водночас, регулюють однорідні суспільні відносини, слід виходити із темпорального колізійно-правового принципу, відповідно до якого в такому разі пріоритет має нормативний акт, більш пізній за часом прийняття. А тут не все так і просто.

Припустімо, аналізована ситуація трапилася б за час дії «старого» КПК (1960 р.). Оскільки Закон «Про свободу совісті та релігійні організації» було прийнято пізніше (у 1991 р.), то, відповідно, саме йому тоді й слід було б надавати перевагу. Тому до 20 листопада 2012 р. (до моменту набрання чинності нового КПК) навіть якщо священник був звільнений від обов'язку зберігати відповідну таємницю тим, хто йому сповідався, але відмовлявся б від розголошення зазначеної інформації на допиті через те, що протилежне суперечить його сумлінню, моральному обов'язку перед Богом, то він не міг бути притягнутий до кримінальної відповідальності за ст. 385 КК України. Водночас якщо священнослужитель за таких умов (якщо є звільнення від обов'язку зберігати професійну таємницю довірителем відповідних відомостей) все-таки вирішив би дати показання, то вони мали би бути визнані допустимими доказами.

Якби ж подібна ситуація трапилася б, але за час дії КПК України 2012 р., то підхід до її розв'язання був би уже геть іншим. Адже зараз новий КПК та аналізований Закон фактично «помінялися місцями»: чинний КПК прийнято на 19 років пізніше, аніж Закон «Про свободу совісті та релігійні організації». А отже, положення зазначеного Закону про те, що ніхто та ні за яких обставин не може вимагати від священнослужителя відомостей, отриманих ним на сповіді віруючого, фактично нівелюються положенням ч. 3 ст. 65 КПК України 2012 р. Відповідно, якщо зараз у працівників правоохоронних органів є достовірні дані про те, що священнослужитель володіє відомостями, отриманими під час сповіді (що входять до предмета доказування у цьому кримінальному провадженні), але відмовляється повідомити про них під час допиту його як свідка із посиланням на ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», то притягнення його до кримінальної відповідальності в аналізованій ситуації за ст. 385 КК України з позиції законодавця (але аж ніяк не з позиції моральних норм!) буде підставним та обґрунтованим.

Наведене вище свідчить про те, що іноді саме такий підхід (застосування темпорального колізійно-правового принципу) до вирішення

суперечностей між положеннями нормативно-правових актів, за одночасної неможливості застосування будь-яких інших ієрархічних колізійно-правових принципів, хоч і правильний з формальних міркувань, проте є хибним та хитким за своєю суттю. Адже проблемна ситуація (як за час дії КПК 1960 р., так і за КПК 2012 р.) не змінилася абсолютно, натомість підходи до її вирішення є кардинально протилежними!

Видається, що у деяких випадках встановлення законодавчої заборони на розголошення інформації про певні довірені таємниці (зокрема таємниці приватного життя чи будь-якої іншої таємниці, що була довірена священнослужителю) зумовлено не тільки інтересами довірителя відповідної таємниці, але й інтересами того, кому ця інформація була довірена.

В юридичній літературі уже висловлювалася точка зору (з нею ми повністю погоджуємося), відповідно до якої священнослужитель не може бути допитаний навіть у тому разі, якщо особа, котра сповідалася, готова розголосити або вже й сама повідомила органам розслідування, суду довірену священнослужителю інформацію [26, с. 166–167].

З огляду на сказане варто виключити священнослужителів із числа осіб, котрих можна звільнити від обов'язку зберігати таємницю, отриману на сповіді чи при здійсненні обряду покаяння (за умови, що він передбачений для заданої релігійної течії) особою, яка довірила йому ці відомості. А тому перше речення ч. 3 ст. 65 КПК України 2012 р. доречно викласти у такій редакції: «Особи, передбачені пунктами 1–4 частини другої цієї статті, з приводу зазначених довірених відомостей можуть бути звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості, у визначеному нею обсязі».

### Список використаних джерел

1. Религии мира. Ч. 2. Религии Китая и Японии. Христианство. Ислам. Духовные искания человечества в конце XIX–XX веках. Религии и мир. М.: Аванта+, 2004. 688 с.
2. Марисюк К. Б. Чи потрібна кримінально-правова відповідальність за порушення таємниці сповіді? *Вісник ЛІВС при НАВС України*. 2003. № 1. С. 104–108.
3. Навроцька В. В. Таємниця професійної діяльності священнослужителя як одна з процесуальних гарантій недоторканності приватного життя. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Спеціальний випуск № 5*. 2011. С. 275–281.
4. Палій М. В., Волкова Г. М. Основи кримінально-правового захисту таємниці сповіді. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2005. №2. С.247–248.
5. Кони А. Ф. Тайна исповеди. Энциклопедический словарь. Т. 64. СПб.: Изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон, 1901. С. 493–494.
6. Болотов В. В. Лекции по истории Древней Церкви. URL: <http://www.orthodox.ee/docs/Bolotov.pdf>.
7. Макарова З. В. Гласность уголовного процесса: концепция и проблемы развития: автореф. дисс. на соиск. ученой степени д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09. Екатеринбург, 1996. 44 с.
8. Кони А. Ф. Нравственные начала в уголовном процессе. URL: [http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/БИО/КONI/AFKONI\\_E.HTM](http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/БИО/КONI/AFKONI_E.HTM)

Окрім того, потребує нової редакції й положення ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». На підставі вищенаведеного ч. 5 ст. 3 зазначеного Закону доцільно сформулювати так: «Ніхто не має права вимагати від священнослужителів релігійних організацій, що пройшли державну реєстрацію, відомостей, отриманих ними під час сповіді віруючих чи при здійсненні обряду, схожого із покаянням (за умови, що він передбачений для даної релігійної течії)».

### Висновки

У статті проаналізовано недоліки законодавчої регламентації стосовно питання звільнення священнослужителя від обов'язку давання показань у кримінальному провадженні як свідка та запропоновано нову редакцію положень п. 5 ч. 2 ст. 65, ч. 3 ст. 65 КПК України та ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації».

Запропонований підхід до вирішення цього питання дасть можливість: 1) створити умови для збереження таємниці сповіді чи таємниці обряду, схожого із покаянням; 2) захистити інтереси віруючих усіх конфесій (а не тільки християнських) – причому це стосується як інтересів осіб, котрі повідомили священнослужителю інформацію під час здійснення такого обряду, так й інтересів самих священнослужителів; 3) позбавити недобросовісних учасників процесу (як приватних учасників, так і осіб, які здійснюють кримінальне судочинство на професійній основі) змоги скористатися нечіткою та суперечливою регламентацією цих відносин; 4) усунути суперечності між нормативно-правовими актами; 5) узгодити КПК України зі загальноновизнаними принципами права.

9. Король В. В. Засада гласності та її обмеження в кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів, 2002. 205 с.
10. Духовский М. В. Русский уголовный процесс. М.: Изд. М. В. Клюкина, 1910. 448 с.
11. Татьяна Д., Закирова Л. Проблемы тайны исповеди в уголовном процессе России. *Вестник Оренбургского государственного университета*. 2011. № 3. С. 140–142.
12. Москалькова Т. Н. Этика уголовно-процессуального доказывания (стадия предварительного расследования). М.: Спарк, 1996. 125 с.
13. Бентам И. О судебных доказательствах. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-sudebnyh-dokazatelstvah>
14. Соціальна концепція Української православної церкви. URL: <http://orthodox.org.ua/page/sots%D1%96alna-kontsepts%D1%96ya>
15. Владимиров Л. Е. Учение об уголовных доказательствах. Части Особенная и Общая. URL: <https://www.twirpx.com/file/1880465/>
16. Кипнис Н. М. Допустимость доказательств в уголовном судопроизводстве /отв. ред. П. А. Лупинская. М.: Юристъ, 128 с.
17. Ларин А. А. О принципах уголовного процесса и гарантиях прав личности в проекте УПК. *Российская юстиция*. 1997. № 9. С. 8–15.
18. Смолькова И. В. Проблемы охраняемой законом тайны в уголовном процессе: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Иркутская государственная экономическая академия. Иркутск, 1998. 404 с.
19. Волосова Н. Ю. О тайне исповеди и свидетельском иммунитете священнослужителя в уголовном судопроизводстве. *Вестник Оренбургского государственного университета*. 2015. № 3 (178). С. 91–97.
20. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print>.
21. Орлов Ю. К. Основы теории доказательств в уголовном процессе. М.: Юристъ, 2009. 175 с.
22. Новиков С. А. Правдивые показания: правовые меры стимулирования в России и за рубежом (уголовное судопроизводство): монография. СПб.: Изд. Дом С.-Петербур. гос. ун.-та, 2008. 424 с.
23. Королев Г. Тайна исповеди в уголовном процессе. *Российская юстиция*. 1995. № 2. С. 28–32.
24. Будников В. Л. Иммунитет свидетеля в уголовном процессе: лекция. Волгоград: Изд-во Волгоградского гос. ун.-та, 1998. 32 с.
25. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12/print>.
26. Писарев А. В. Перечень лиц, не подлежащих допросу в качестве свидетелей, требует уточнения. *Вестник Омского университета*. Серия «Право». 2008. № 1 (14). С. 165–170.

## References

1. Religii mira. Ch. 2. Religii Kitaja i Japonii. Hristianstvo. Islam. Duhovnje iskanija chelovechestva v konce XIX–XX vekah. Religii i mir. (2004) [Religions of the world. Part 2. Religions of China and Japan. Christianity. Islam. The spirituality of the search for humanity in the late nineteenth and twentieth centuries. Religions and the world] [in Russ.].
2. Marysiuk, K. B. (2003) Chy potribna kryminalno-pravova vidpovidalnist za porushennia taiemnytsi spovidi? [Does Criminal Liability Need for Confidentiality Breach?]. *Visnyk LIVS pry NAVS Ukrainy (The LIVS Bulletin at the NAAS of Ukraine)*, 1, 104–108 [in Ukr.].
3. Navrotska, V. V. (2011) Taiemnytsia profesiinoi diialnosti sviashchennosluzhytelia yak odna z protsesualnykh harantii nedotorkannosti pryvatnoho zhyttia [The secrecy of the clergyman's professional activity as one of the procedural safeguards for privacy]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnurishnykh sprav imeni E. O. Didorenka*, 5, 275–281 [in Ukr.].
4. Palii M. V., & Volkova, H. M. (2005) Osnovy kryminalno-pravovoho zakhystu taiemnytsi spovidi [The basics of criminal defense of the mystery of confession]. *Problemy pravoznavstva ta pravookhoronnoi diialnosti (Problems of jurisprudence and law enforcement)*, 2, 247–248 [in Ukr.].
5. Koni, A. F. (1901) Tajna ispovedi [The secret of confession] *Jenciklopedicheskij slovar'*, 64, 493–494 [in Russ.].
6. Bolotov, V. V. Lekcii po istorii Drevnej Cerkvi [Lectures on the History of the Ancient Church]. Retrieved from <http://www.orthodox.ee/docs/Bolotov.pdf>. [in Russ.].
7. Makarova, Z. V. (1996) Glasnost' ugovnogo processa: koncepcija i problemy razvitija [The publicity of the criminal process: the concept and problems of development]. Abstract dis. ... kand legal sciences: 12.00.09 [in Russ.].
8. Koni, A. F. Nravstvennye nachala v ugovnom processe [Moral principles in the criminal process]. Retrieved from [http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/BIO/KONI/AFKONI\\_E.HTM](http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/BIO/KONI/AFKONI_E.HTM) [in Russ.].



9. Korol', V. V. (2002) Zasada hlasnosti ta yii obmezhenia v kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy [The principle of publicity and its limitation in the criminal proceedings of Ukraine]. Dis. ... kand. legal sciences:12.00.09 [in Ukr.].
10. Duhovskij, M. V. (1910) Russkij ugovolnyj process [The Russian criminal trial] [in Russ.].
11. Tat'janin, D., & Zakirova, L. (2011) Problemy tajny ispovedi v ugovolnom processe Rossii [Problems of the Confession Secret in the Criminal Process of Russia]. *Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta. (Bulletin of the Orenburg State University)*, 3, 140–142 [in Russ.].
12. Moskal'kova, T. N. (1996) Jetika ugovolno-processual'nogo dokazyvanija (stadija predvaritel'nogo rassledovanija) [Ethics of criminal procedural evidence (preliminary investigation stage)] [in Russ.].
13. Bentam, I. O sudebnyh dokazatel'stvah [On judicial evidence]. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/o-sudebnyh-dokazatel'stvah> [in Russ.].
14. Sotsialna kontseptsiiia Ukrainskoi pravoslavnoi tserkvy [Social concept of the Ukrainian Orthodox Church]. Retrieved from <http://orthodox.org.ua/page/sots%D1%96alna-kontsepts%D1%96ya> [in Ukr.].
15. Vladimirov, L. E. Uchenie ob ugovolnyh dokazatel'stvah. Chasti Osobennaja i Obshhaja [The doctrine of criminal evidence. Parts Special and General]. Retrieved from <https://www.twirpx.com/file/1880465/> [in Russ.].
16. Kipnis, N. M. Dopustimost' dokazatel'stv v ugovolnom sudoproizvodstve [Admissibility of evidence in criminal proceedings] [in Russ.].
17. Larin, A. A. (1997) O principah ugovolnogo processa i garantijah prav lichnosti v proekte UPK [On the principles of criminal procedure and guarantees of personal rights in the draft Code of Criminal Procedure]. *Rossijskaja justicija (Russian Justice)*, 9, 8–15 [in Russ.].
18. Smol'kova, I. V. (1998) Problemy ohranjaemoj zakonom tajny v ugovolnom processe [Problems of secrecy in the criminal process]. Dis. ... doct. legal sciences: 12.00.09 [in Russ.].
19. Volosova, N. Ju. (2015) O tajne ispovedi i svidetel'skom immunitete svjashhennoslužitel'ja v ugovolnom sudoproizvodstve [About the secret of confession and witness immunity of a clergyman in criminal proceedings]. *Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta (Bulletin of the Orenburg State University)*, 3 (178), 91–97 [in Russ.].
20. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print>. [in Ukr.].
21. Orlov, Ju. K. (2009) Osnovy teorii dokazatel'stv v ugovolnom processe [Fundamentals of the theory of evidence in the criminal process.] [in Russ.].
22. Novikov, S. A. (2008) Pravdivye pokazanija: pravovye mery stimulirovanija v Rossii i za rubezhom (ugolovnoe sudoproizvodstvo): monografija [True testimony: legal incentives in Russia and abroad (criminal proceedings): monograph] [in Russ.].
23. Korolev, G. (1995) Tajna ispovedi v ugovolnom processe [The mystery of confession in the criminal process] *Rossijskaja justicija (Russian Justice)*, 2, 28–32 [in Russ.].
24. Budnikov, V. L. (1998) Immunitet svidetel'ja v ugovolnom processe [Witness immunity in criminal proceedings] [in Russ.].
25. Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii: Zakon Ukrainy vid 23 kvitnia 1991 r. [On Freedom of Conscience and Religious Organizations: Law of Ukraine of April 23, 1991]. URL: Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12/print>. [in Ukr.].
26. Pisarev, A. V. (2008) Perechen' lic, ne podlehashhiih doprosu v kachestve svidetelej, trebuje utocnenija [The list of persons not to be questioned as witnesses requires clarification]. *Vestnik Omskogo universiteta. Serija «Pravo» (Bulletin of the Omsk University. The Law series)*, 1 (14), 165–170 [in Russ.].

Стаття: надійшла до редакції 27.08.2019  
прийнята до друку 23.09.2019

The article: is received 27.08.2019  
is accepted 23.09.2019